שמות

א. אויפֿן פסוק[1] „ויהי כי יראו המיל־דות את האלקים ויעש להם בתים", שטייט אין גמרא סוטה[2]: רב ושמואל[3] חד אמר בתי כהונה ולוי וחד אמר בתי מלכות מ"ד בתי כהונה ולוי אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי.

אין ספרי[4] ווערט געזאגט: בתים אלו איני יודע מה הם כשהוא אומר[5] מקצה עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים את בית ה' זו כהונה ואת בית המלך זו המלכות, זכתה יוכבד לכהונה ומרים למלכות.

לפ"ז דאַרף מען פאַרשטיין בפרש"י בפרשתנו[6], וואָס ער שטעלט זיך אויף „ויעש להם בתים" און איז מפרש: „בתי כהונה ולוי ומלכות שקרויין בתים ויבן[7] את בית ה' ואת בית המלך, כהונה ולוי מיוכבד ומלכות ממרים כדאיתא במס' סוטה[8]".

וואָס פון אַיין זייט ברענגט רש"י: א) סיי כהונה און סיי מלכות ווי אין ספרי, און ניט ווי אין גמרא וואו דאָס זיינען דיעות שבמחלוקת, ב) דער פסוק „את בית ה' ואת בית המלך" וואָס ברענגט זיך אין ספרי אַבער ניט אין גמרא. ג) ער זאָגט „כהונה (ולוי) מיוכבד ומלכות ממרים" ווי אין ספרי[9], ניט ווי אין גמרא וואָס איז ניט מפרט פון וועמען כהונה ולוי זיינען ארויסגעקומען נאָר איז מפרט וואָס כהונה ולוי ומלכות זיינען — „בתי כהונה ולוי אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי".

ואעפ"כ איז רש"י מסיים פירושו „כדאיתא במס' סוטה" — ניט „כדאיתא בספרי"?

ב. קען מען מסביר זיין בפשטות דעם ערשטן ענין — ע"פ ביאור המפר־שים[10] אין דער מחלוקת פון רב ושמואל אין גמרא, אַז זי איז תלוי אין דער פריערדיקער פלוגתא פון רב ושמואל אין גמרא דאָרט[11] וואָס דער מיילדות זיינען געווען: חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה. מ"ד אשה ובתה יוכבד ומרים ומ"ד כלה וחמותה יוכבד ואלישבע. לויט דער דיעה „כלה

---

1) פרשתנו א, כא.

2) יא, ב. ועד"ז בשמו"ר פ"א, יז.

3) בשמו"ר שם: רב ולוי. וכ"ה לגירסא אחת בסוטה שם — ראה ע"י שם.

4) בהעלותך יו"ד, כט.

5) מ"א ט, יו"ד.

6) עה"פ.

7) בהוצאת ברלינער: כמו שכתוב ויבן (ובכת"י ערפורט: כגון ויבן). ובא' מכת"י רש"י (שתח"י) „שנא'".

8) כ"ה ברוב הדפוסים ובכת"י. בדפוס שני הלשון: ויעש להם בתים בתי כהונה ולוי מיוכבד ומלכות ממרים כדאיתא במס' סוטה. וליתא הרא' מהכתוב. ועד"ז הוא בכמה כת"י שתח"י.

9) ולאידך כתב גם בתי (כהונה ו)לוי. (כהונה) ולוי מיוכבד, כבגמ' — ולא כבספרי שנאמר רק כהונה. ובפשטות — זה שבספרי לא כתב גם לוי, כי אי"ז זכות וענין מיוחד של יוכבד, כ"א דכל שבט לוי (כמו שהקשה בחדא"ג לסוטה שם, ויפ"ת (השלם) לשמו"ר שם. וראה מה שתירצו). ובנוגע לפרש"י — ראה לקמן הערה 16.

10) ראה חדא"ג סוטה שם. הרי"ף לע"י שם. וראה יפ"ת (השלם) לשמו"ר שם.

11) ובשמו"ר שם, יג. ושם: רב אמר כו' רבי שמואל בר נחמן כו'.

•) ועד"ז הוא בתיב"ע עה"פ כאן: בית מלכותא ובית כהונתא רבתא. אבל בת"י: ביתא דלויא וביתא דכהונתא רבתא.

וחמותה", איז בתי כהונה מאלישבע אשתו של אהרן, און בתי לוי' פון יוכבד. און לויט דער דיעה „אשה ובתה" מיינט „בתים" אויך בתי מלכות — בתי כהונה ולוי' פון יוכבד און בתי מלכות פון מרים[12].

וויבאלד אז רש"י לערנט (ווי ער האט שוין פריער מפרש געווען) אז די מילדות (שפרה ופועה) זיינען יוכבד ומרים[13], קומט אויס אז „בתים" איז בתי כהונה ולוי' און בתי מלכות.

עס בלייבן אבער שוועריי[14] שאר הדיוקים ובעיקר — וואס ער איז מדייק „כדאיתא במס' סוטה"[15], אע"פ וואס ער איז מוסיף די ראי' פון פסוק וואס ברענגט זיך אין ספרי, און זאגט אויך ווי אין ספרי אז כהונה איז פון יוכבד, ניט ווי לשון הגמרא „בתי כהונה ולוי' אהרן ומשה"[16].

ג. אויך דארף מען פארשטיין די ראי' וואס רש"י ברענגט פון פסוק „את בית ה' ואת בית המלך"[17]:

א) רש"י טייטשט דאך „(ויעש להם) בתים" ניט „בתים" כפשוטו אז בנין, נאר „בתי כהונה וכו'" — בית (במובן פון) משפחה פון כהונה לוי' ומלכות, איז דאך דער פסוק וואס רש"י ברענגט — אז ראי' לסתור, ווארום „בית ה' . . בית המלך" זיינען בתים כפשוטם[18].

ב) יתירה מזו: מען געפינט אנדערע פסוקים וואו דער לשון „בית" גייט אויף דעם ענין „בית" כהונה ולוי' — „בית אהרן ברכו את ה' בית הלוי ברכו את ה'"[19], וואס דארטן מיינט דאך עס ניט אז בית גשמי, נאר בית במובן פון די

---

12) ביפ"ת (שם) פי' כן בכוונת המדרש, אבל לא בגמ'. וכתב: אבל בסוטה גרס' ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי, משמע דאוקי בתי מלכות במרים ויוכבד וקאמר דלאו דוקא מיוכבד דיצא מלך דהיינו משה כדכתיב ויהי בישורון מלך אלא דוד נמי דהוי מלך ממרים קאתי.

13) פרשתנו א, טו. ועד"ז הוא בספרי בהעלותך שם בלי שום חולק.

14) ולהעיר, שלהגירסא בע"י סוטה שם שמת־חיל: חד אמר בתי מלכות (ורק אח"כ) וחד אמר בתי כהונה ולוי' — דוחק לפרש פי' הנ"ל במ"ד זה.

15) להעיר שבא' מכת"י רש"י (שתח"י) ליתא בפרש"י „כדאי' במס' סוטה". וכ"מ בחידושי ופירושי מהריי"ק.

16) ולכאורה י"ל כי לרש"י לא פסיקא לי' מילתא למי הכוונה בכהונה ולוי' (וכן בתי כהונה ולוי') — אם בכהונה — לאהרן, ולוי' — למשה. או שבשניהם הכוונה למשה, ותלוי בב' הדיעות שהביא רש"י (פרשתנו ד, יד) אם החרון אף עשה רושם.

או י"ל דלרש"י קאי רק על משה, שהרי אהרן נולד לפני ש„ותחיינה את הילדים", והכתוב כאן מדגיש „ותחיינה גו' וייטב גו' ויעש" שהעשי' — שכר של ותחיינה (ולהעיר שעשי' פירושה גם הוי' חדשה — ע"ד לך יב, ה ובפרש"י), והכוונה בכהונה ולוי' היא מה שבתחלה הי' משה כהן ואח"כ פסקה ממנו כהונה ונעשה לוי (כפשטות הלשון בפרש"י שמות שם. וראה פרש"י תצוה כט, כד. אמור כא, כב), או שפסקה רק מזרעו של משה, וכהכתוב (דה"א כג, יד) שהביא רש"י שם „בניו יקראו על שבט הלוי" (כהדיעה בזבחים קב, א)*. ואעפ"כ קוראו בתי כהונה ולוי', כי בזכות זה של יוכבד הי' אצל משה הענין דכהונה, אלא שגרם החרון אף כו' ונעשה (או זרעו) בית לוי. אבל בכ"ז זכות הוא לגבי ישראל.

ועפ"ז אולי י"ל דגם בספרי — זכתה יוכבד לכהונה הכוונה למשה, שהרי „ותחיינה" הי' אחר לידת אהרן, ולכן לא כתב בתי כהונה, כי לא הי' בית כ"א אחד!

אבל — כ"ז היפך פשוטו של דברים לומר שזכתה יוכבד לכהן אחד וכל הכהנים היו בלאה"כ!

ואף שאהרן נולד קודם לותחיינה — כהונתו זכה בה לאח"ז.

ויתירה מזה מצינו בפנחס (להדיעה שנתכהן לאחר שהרג לזמרי — זבחים קא, א. הובא בפרש"י פנחס כה, יג). ובכיון הפכי — הפסד — בפרש"י ויחי מט, ג.

17) וראה לעיל הערה 8, שבדפוס שני וכמה כת"י רש"י ליתא הראי' מהכתוב.

18) כמו שהקשה ביפ"ת לשמו"ר שם.

19) תהלים קלה, יט־כ.

*) ראה בכ"ז לקו"ש חל"ב ע' 28 ואילך.

משפחה, די משפחה פון כהונה און די משפחה פון לוי[20].

עד"ז געפינט מען ביי בתי מלכות — „יעשה ה' לאדני בית נאמן"[21], („בית המלך האזינו"[22]), „שמעו נא בית דוד"[23], „ובית דוד כאלקים"[24], וואס אין די אלע ערטער מיינט „בית" ניט בית גשמי, נאר בית משפחת המלך, היינט פארוואס ברענגט ניט רש"י אט די פסוקים, וואו „בית" מיינט ניט כפשוטו, נאר ס'גייט אויף משפחות כהונה ומשפחות מלכות.

ג) אין רש"י שלפנינו שטייט „ויבן את בית ה' ואת בית המלך", דער לשון הפסוק איז אבער ניט אזוי, אין פסוק שטייט (כנ"ל) „אשר בנה שלמה את שני הבתים את בית ה' ואת בית המלך".

ד. דער ביאור בזה: די ראי' וואס רש"י ברענגט פון פסוק „את בית ה' ואת בית המלך", איז ניט אז דער ווארט „בית" ווערט געניצט אויף בתי כהונה ולוי' במובן פון משפחה כהונה ולוי' כו' (ווי ביי די פסוקים „בית אהרן . . בית הלוי ברכו את ה' גו") — אין דעם איז קיין חידוש ניטא, ווארום רש"י האט שוין פריער[25] מפרש געווען אז „בית" מיינט אויך „עבדיו ובני ביתו" (ניט נאר „בית ממש") און ווי מ'געפינט[26] כמה פעמים בתורה.

די ראי' וואס רש"י ברענגט דא איז אויף דעם אז בשעת עס שטייט דער לשון „בתים" סתם ניט אויסטייטשענדיק וועגן וועלכן בית עס רעדט זיך[27], קען דאס מיינען (בתי) כהונה לוי' ומלכות, ווי רש"י איז ממשיך שקרויין בתים (אין פסוק, ווי ער ברענגט די ראי') „הבתים את בית ה' ואת בית המלך"

וי"ל אז אזוי דארף זיין די גירסא אין רש"י[28] — „הבתים" אנשטאט „ויבן"; דער ווארט „ויבן" ווי ס'איז אין דפוסי רש"י איז א טעות פון מעתיק[29],

דער לשון „(את שני ה)בתים" סתם (וואס דער פסוק לייגט דארטן צו[30]), טייטשט דער פסוק גלייך אפ אז דאס מיינט „בית ה' ואת בית המלך". ובמילא

---

20) וכמו שהביא ברבינו בחיי כאן (ועל דרך המדרש) יפ"ת שם. פי' מהרז"ו שם, יג. ועוד.

21) ש"א כה, כח. ובתרגום ורש"י שם.

22) הושע ה, א. פסוק זה (וכן הכתובים שלאח"ז) הובא ביפ"ת שם, כי (חלק מ)הנבואה היא לבנימין וליהודא ג"כ (מלכי בית דוד) ולא רק לאפרים.

23) ישעי' ז, יג.

24) זכרי' יב, ח.

25) ויגש מה, ב.

26) ריש פרשתנו. וכן לפנ"ז לך יב, יז ובפרש"י.

27) להעיר מהתחלת הלשון בספרי שם: בתים אלו איני יודע מה הם כשהוא אומר כו'.

28) ועפ"ז בטלה הקושיא — „ויבן" שבפרש"י הרי אינו בקרא, כנ"ל.

29) שבא מזה שהי' כתוב לאחרי „שקרויין בתים" „הבתים את בית ה' ואת בית המלך", ותיבת „הבתים" הייתה כתובה (כרגיל בכת"י בכמה תיבות) בקיצור „הב", והוקשה להמעתיק לפענחו „הבתים" — שאז ל' רש"י „בתים הבתים" — כ"א (כרגיל בכת"י שכו"כ אותיות דומות ביותר זל"ז) ו' י' (במקום — ה') ב' ו' (במקום הקו — המורה על קיצור התיבה).

בהוצאת ברלינר מעיר (ע"ד עצמו) שצ"ל „אשר בנה" במקום „ויבן" וכמו שהוא בכתוב ושמועתק בספרי שם. אבל — איך יבוא טעות כזו. ועוד — עפ"ז צ"ל שחסרה בפרש"י תיבת „גו" אחרי „בנה" (ובספרי מובא כל הפסוק) או שקיצר רש"י לשון הכתוב. ועוד (ואולי — העיקר): בכתוב שמובא לרא"י מפורש הלשון שעליו מביאים הרא' „בתים", ומפורש פירושו (שהוא פרש"י כאן — הזקוק לרא"י זו) בית ה', בית המלך — ודוקא תיבה זו — יעתיק מתחלת הכתוב „אשר בנה" — שאינו מוסיפות כאן כלום, ואדרבא — כאן כתוב „ויעש" (ופירושו — הקמת משפחה) ולא „בנה" (— בנין גשמי)!

30) דלכאורה מיותר.

איז מובן אַז דער ווארט „בתים" סתם ווּאָס שטייט אין אַ פסוק, מיינט (אויך) בתי כהונה לוי ומלכות,

[ווּאָס דערפאַר איז קיין סתירה ניט דאָס ווּאָס דאָרטן מיינט בתים (בית ה', בית המלך) בתים כפשוטן, ווּאָרום דאָ איז רש"י נאָר אויסן אַז „בתים" סתם מיינט — פון כהונה ולוי ומלכות, און ס'קען זיין בתים כפשוטן, אָדער בתים במובן פון משפחה].

ה. מען דאַרף אָבער פאַרשטיין, ווּאָס איז דער הכרח בפשש"מ לערנען אַז עס מיינט דוקא די דריי סוגי בתים, בתי כהונה לוי ומלכות, מען קען דאָך לערנען אַז עס מיינט בתים אין אַלגעמיין, ווי דער טייטש פון ווּאָרט בתים אומעטום[31] (און כפי' כמה מפרשי התורה).

א) אַז דער אויבערשטער האָט פאַר זיי אויפגעשטעלט בתים כדי באַשיצן און ראַטעווען זיי פון פרעה[32].

ב) אַז בתים דאָ מיינט בנים, משפחות[33], און דאָס איז געווען דער שכר צו די מיילדות פאַר „ותחיינה את הילדים": פאַר זייער הילף ביים געבורט פון אידישע קינדער און ביים אויפשטעלן אידישע משפחות, האָט מען זיי באַצאָלט מדה כנגד מדה מיט בנים און מיט אויפשטעלן אייגענע משפחות[34].

ווּאָס ביידע פירושים זיינען לכאורה מער מתאים בפשוטו של מקרא, ווייל: א) דער ווּאָרט „בתים" ווערט דאָן געטייטשט כפשוטו (אָדער גשמיות'דיקע בתים[35], אָדער — משפחות, ווי מען געפינט בכ"מ בתורה) — ניט אַז דאָס איז אַ רמז אויף „בתי כהונה ולוי ומלכות" דוקא, און מען דאַרף דאָס אַפלערנען פון ספר מלכים.

ב) דאָס איז לכאו' מער מסתבר אין „ויעש להם בתים" ווּאָס איז בלשון עבר, אַז שוין דעמאָלט האָט ער פאַר זיי געמאַכט בתים[36]. משא"כ לויט פרש"י איז דאָך דער ענין הבתים פון כהונה לוי'

---

31) אבל אין להקשות למה לא פי' כהפירוש בתים כפשוטו, אלא ש„ויעש" קאי על פרעה שעשה להם בתים אצל עבדיו כדי שיראו אם הולכות אצל העבריות (בעה"ת עה"פ. וראה רשב"ם ועוד), או שתיקן בתים למצריים להיות שכנים לישראל (כו"פ (מדרש לקח טוב. פענח רזא. ריב"א. וכיו"ב — ראה פי' הב' בחזקוני. פי' טור הארוך. אברבנאל בפי' הג'. ועוד),

כי בפשטות קאי „ויעש" על הנאמר לפנ"ז בקרא „אלקים", ולא על פרעה. וכדמוכח גם מזה שבהכתוב לאח"ז מוסיף ומפרט „ויצו פרעה". ולפי' הב' גם תיבת „להם" לא קאי על המילדות כ"א על המצרים (או על בתי ישראל) — ראה בכ"ז רבינו בחיי כאן. באר מים חיים לפרש"י.

---

*) להעיר שבא' מכת"י רש"י (שתח"י) בא בסיום דברי רש"י: ד"א בתים, פרעה עשה להם בתים של מצרים סביב לבתי ישראל כדי שישמע המצרי כשבת ישראלית מולדת וכתוב אחריו ויצו פרעה לכל עמו וזהו שמפורש לשם ופסחתי עליכם מדלג הי' מביתו של ישראל לביתו של מצרי שהיו שרויים זה בתוך זה. ולהעיר מפרש"י בא (יב, יג): ופסחתי מדלג הי' מבתי ישראל לבתי מצרים שהיו שרויים זה בתוך זה.

32) ראה פי' הקצר לראב"ע כאן: ויאמר הגאון כי עשה להם בתים שהסתירם שם ולא נמצאו. וראה מדרש הגדול כאן. ספר השרשים לרד"ק שורש בית „שהסתירם מפרעה שלא הרע להם כדרך שנאמר בירמי' ובברוך ויסתירם ה'" (ירמי' לו, כו).

33) ראה ראב"ע פרשתנו פסוק כ. פי' הקצר שם. רד"ק שם. חזקוני בפי' הא'. טור הארוך בפי' הא'. אברבנאל בפי' הא' (אלא שלפי פירושו לא קאי על המילדות העבריות).

34) ראב"ע בפי' הקצר שם. וראה רלב"ג כאן — הובא בשוה"ג להערה 38.

35) ראה לקמן הערה 37.

36) והיינו באותו הזמן לפני יציאתם ממצרים, אבל אין הכוונה לפני לידת משה שהרי „לא היו למרים אלא ה' שנים" (שמו"ר פ"א, יג בתחלתו. וראה מפרשים שם).

געקומען לאחר זמן: און מלכות דוד איז געקומען מיט כמה דורות שפעטער.

ו. דער ביאור בזה: די פירושים איז רש"י שולל דערמיט וואס רש"י זאגט דעם פירוש בסמיכות ובהמשך צום פריערדיקן פסוק ופירוש „וייטב אלקים למילדות מהו הטובה ויעש להם בתים" (און איז מעתיק אויך די ווערטער „ויעש להם") וואס דערמיט קומט ער ניט נאר מפרש זיין אויף וואס דער וייטב באציט זיך (וויבאלד דאס שטייט אין פסוק שלאח"ז — ניט בסמיכות צו וייטב), נאר אויך (מסביר און) מכריח זיין דעם פירוש פון „ויעש להם בתים".

אויב דער פסוק וואלט געמיינט אז דער אויבערשטער האט פאר זיי געמאכט בנינים צו באשיצן און מציל זיין זיי, א) וואלט דאן געשטאנען דער לשון „ויבן להם בתים"[37] וכיו"ב. ב) פאסט ניט דער ענין פון וייטב, וואס מיינט א טובה ותוספת ענין ניט א שלילה, עס זאל זיי ניט שאטן.

ועד"ז — אויב דער פירוש איז אז זיי האבן געבארן בנים און אויפגעשטעלט משפחות, איז וואס איז דער חידוש און די טובה צו זיי[38]? אזוי איז דאך געווען ביי אלע אידן נאך פאר ותחיינה את הילדים איז[39] „ובנ"י פרו גו' במאד מאד"!

דעריבער לערנט רש"י אז בתים דא מיינט א ספעציעלע טובה — „בתי כהונה ולוי' ומלכות". ניט סתם האבן זיי אויפגעשטעלט ווי אלע אידן משפחות, נאר פון זיי זיינען ארויסגעקומען בתים „יתר שאת ויתר עז" — בתי כהונה ולוי' ומלכות[40].

ז. און כדי מדגיש זיין דעם עילוי ויתרון פון דעם פירוש, איז רש"י מציין „כדאיתא במס' סוטה" (וואס דאס איז ניט נאר כדי צו אנווייזן דעם מקור נאר פארענטפערן) —

דלכאורה: בשלמא לויט די פירושים הנ"ל דשאר המפרשים — איז דער שכר „ויעש להם בתים" אין גוף הענין. לויטן ערשטן פירוש — כדי באשיצן זיי פון פרעה, און (פשיטא) לויטן צווייטן פירוש, אז בתים מיינט זייערע בנים ומשפחות — מדה כנגד מדה, כנ"ל.

לויט פרש"י אבער, אז דער שכר איז „(בתי) כהונה ולוי' ומלכות" קומט אויס, אז דא ווערט געגעבן א „זייטיקער" שכר, ער איז ניט מעין פון דעם ענין וואס די מיילדות האבן געטאן, „ותחיינה את הילדים"?

ח. דעריבער זאגט רש"י „כדאיתא במס' סוטה", וואס דארטן קומט דער הנ"ל ועוד כתובים „והקימותי את בניך אחריך גו' והכינותי את ממלכתו", מפרש בתחלת פירושו: בתים אלו בניו שבניו של אדם נקראו בית. ומסיים: אף כאן נתן להם בנים והולך ומפרש כיצד.

39) שמות א, ז.

40) ראה פרש"י ויחי מט, ג.

הראוי להם על מה שהיו עושות מעניין החיותם את הילדים כו'.

37) אבל לפי פי' הרד"ק ומדרש הגדול (הנ"ל הערה 32) משמע שאין הכוונה לבתים כפשוטו, כ"א לענין ההגנה וההצלה. וראה פי' הרד"ק בירמי' שם. וראה פענח רזא כאן. ולפ"ז אין מקום ל„ויבן". אבל בפי' הראב"ע שם מהגאון משמע קצת שהכוונה לבתים כפשוטו.

38) בטור הארוך שפרו ורבו מאוד, עד שהיו אומרים אלו בני שפרה ופועה. אבל בפשש"מ לא מצינו שליוכבד ומרים היו כ"כ הרבה בנים.

מהכתוב שהביא הראב"ע שם משמע קצת שכוונתו לא רק לבנים שלהם אלא שיצאו מהם משפחות גדולות וחשובות (וכן פי' בבאר יצחק בראב"ע)*.

אבל בחזקוני (וכן בטור הארוך) שהביא כתוב

*) וע"ד שפי' הרלב"ג: שיצאו מהם מלכים ומנהיגים כטעם כי בית יעשה לך ה' וזה הי' הגמול

פירוש וענין בהמשך צו דער משנה[41] וסוגיית הגמרא „במדה שאדם מודד בה מודדין לו", און דאָס די ענינים פון מדה כנגד מדה וואָס די משנה וגמרא רעכענען אויס, זיינען (כולל) עניני שכר (ועונש) כנגד (— אין דער זעלבער „מדה" פון) יעדן פרט פון מעשה האדם.

און מיט דעם ווערט מובן דער יתרון אין דעם פירוש „בתי כהונה ולוי' ומלכות": דאָס ברענגט אַרויס ניט נאָר דעם גודל השכר, נאָר (בעיקר) ווי דאָס איז מדה כנגד מדה, בכל הפרטים — נגד די פרטים פון זייער מעשה:

די פעולה פון די מיילדות אין דעם וואָס „ותחיינה את הילדים" איז געווען ניט נאָר דאָס וואָס זיי האָבן דורכדעם געהאָלפן אַז עס זאָלן אויפגעשטעלט ווערן אידישע משפחות, נאָר דורך דעם האָט זיך אויפגעשטעלט דער (רוב, אַדער) גאַנצער דור יוצאי מצרים פון וועמען ס'קומט אַרויס דער גאַנצער עם ישראל עד סוף כל הדורות;

און דעריבער איז דער שכר באופן דמדה כנגד מדה ובפרטיות, ניט דאָס וואָס זיי האָבן געהאָט בנים ומשפחות[42], אַדער אַז זיי האָבן געהאָט קינדער כהנים לוים ומלכים, נאָר פון זיי זיינען אויפגעבויט געווארן „בתי כהונה ולוי' ומלכות", די בתים מיוחדים, „יתר שאת ויתר עז" שבישראל עד סוף[43] כל הדורות[44].

משא"כ אין ספרי, כאָטש אויך דאָרטן שטייט „זכתה יוכבד לכהונה ומרים למלכות כו'", קומט אַבער דער ענין אין ספרי אַלס א) ראי' אַז „כל המקרב עצמו מן השמים מקרבין אותו" — ניט אַלס מדה כנגד מדה בדיוק בפרטי המדה, נאָר אויף דער תנועה כללית פון זיך מקרב זיין צום אויבערשטן [וואָס איז דאָ ביי אַלע פעולות טובות (ווי ער ברענגט דאָרטן אין ספרי אַז מ'געפינט עס בכמה מקומות („על שקירבה את עצמה כך קירבה המקום")]. ב) ניט אַלס אַן ענין פון „בית ישראל" — אַלע אידן,

און דעריבער שטייט דאָרטן ניט „בתי כהונה ומלכות", ווייל דאָרט רעדט זיך ניט וועגן בתים בישראל בשכר זה וואָס דורך זיי איז אויפגעשטעלט געווארן כל בית ישראל.

ט. ויש לומר אַז מיט „כדאיתא במס' סוטה" ווערט פאַרענטפערט נאָך אַ שאלה אין פרש"י:

התחלת הכתוב איז דאָך „ויהי כי יראו המיילדות את האלקים", דאָרף מען לערנען אַז דער שכר „ויעש להם בתים" איז אויף דעם וואָס „יראו את האלקים",

אַבער דער שכר אויף דעם — גע־פינט מען אין מדרש[45] גאָר אַן אַנדערן: „וייטב אלקים כו' הה"ד כו' מהו שכר היראה תורה, לפי שיראה יוכבד מפני הקב"ה העמיד ממנה משה שכתוב בו כי טוב הוא, ונתנה התורה על ידו שנקראת לקח טוב, ונקראת על שמו שנאמר זכרו תורת משה עבדי, ומרים יצא ממנה

---

41) ח, ב ואילך. ושם ט, ב במשנה „וכן לענין הטובה מרים המתינה כו'".

42) כבראב"ע הנ"ל בפי' הקצר.

43) ועפ"ז מובנת השייכות ל„בתים" — ראה גו"א כאן בפרש"י.

44) וי"ל שלכן משנה רש"י וכותב „כהונה ולוי' מיוכבד ומלכות ממרים", ולא כבגמ' „כהונה ולוי' אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי". כי עיקר התוכן והדגשה בהשכר הוא לא לזה שהי' להם בנים במעלות מיוחדות כו', כ"א שמהם יצא ענין הכהונה כו' — „בתי כהונה ולוי' ומלכות".

45) שמו"ר פ"א, טז. וש"נ.

בצלאל[46] שהי' מלא חכמה דכתיב[47] ואמלא אותו רוח אלקים ועשה ארון[48] לתורה כו'"[49],

וואס אויך בפשש"מ איז דאס לכאורה מער מתאים ושייך צו „ויהי כי יראו המילדות את האלקים", וואָרום דער ענין התורה איז דאך „ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו"[50].

[וואס דאס איז אַ שכר הכי נעלה, וואס דורך משה איר זון האט דער אויבערשטער געגעבן תורה לישראל].

און לפי"ז דארף מען ניט אַנקומען צו לערנען אַז דער וייטב אלקים למילדות גייט אויף דעם וואס עס שטייט בסיום הכתוב שלאח"ז[51] ווי רש"י לערנט, נאָר דער שכר איז אויף דעם וואס שטייט בהתחלת כתוב זה[52] „כי יראו המילדות את האלקים"[53].

און דאס ווערט פאַרענטפערט (בסיום לשון רש"י — כדאיתא) במס' סוטה.

יוד. אין דער משנה וסוגי' אין מס' סוטה איז מבואר דער ענין פון מדה כנגד מדה ניט כנגד רגש וכוונת האדם, נאָר כנגד זיין מעשה בפועל[54]. און דער ענין איז מודגש אין פשוטו של מקרא, און ווי רש"י האָט שוין אַראָפגעבראַכט פריער בפי' עה"ת[55] דעם ענין פון מדה כנגד מדה — מעשה בפועל (— הם חטאו ברבת רעת האדם ולקו בתהום רבה).

און דעריבער, איז ע"פ פשש"מ מובן אַז די הטבה און דער שכר דאָ איז ניט (אזויפיל) פאַר זייער כוונה ומחשבה „יראו את האלקים"[56], נאָר (בעיקר) פאַר זייער מעשה בפועל, זייענדיק מיילדות (שפרה — שמשפרת את הולד, פועה — שפועה ומדברת והוגה לולד) און „ותחיינה את הילדים" העלפן אויפשטעלן בתים בישראל ביז „כל בית ישראל", און אויף דעם איז דער שכר, ניט (אזוי) דאָס וואָס יוכבד האָט געבוירן אַ זון וואָס ניתנה תורה ע"י (ועד"ז מעלת בצלאל), וואָרום דאָס איז ניט קיין

---

46) כמפורש בכתוב (תשא לא, ב. ויקהל לה, ל) בצלאל בן אורי בן חור, ובפרש"י (בשלח יז, יו"ד. משפטים כד, יד. ויקהל שם) חור בנה של מרים הי'.

47) תשא לא, ג.

48) ראה פרש"י ויקהל לז, א.

49) ולהעיר ממשפטים שם השייכות דחור (בנה של מרים) לתורה.

50) ואתחנן ו, כד.

51) כמו שהקשו ברבותינו בעה"ת כאן פסוק כ.

52) אבל במדרש שם לא קאי בכתוב זה אלא בכתוב שלפנ"ז וייטב אלקים ולמד מהל' וייטב (שתורה ומשה נק' טוב). וראה יפ"ת (השלם) שם.

53) ואף שבתושב"כ (בפשש"מ)* לא מצינו שתורה נק' בית — הו"ל לרש"י לתרץ מדוע אי"ז נזכר (בביטוי אחר) בפרשתנו כהשכר.

---

*) משא"כ ברז"ל — ראה פסחים (פז, א) אני חומה זו תורה. וראה לקו"ת ואתחנן י, א. יהל אור לתהלים ע' 494. המשך מים רבים תרל"ו פרק ו ואילך. ועוד.

54) ראה חדא"ג מהרש"א סנהדרין צ, א (ד"ה מנין).

55) נח ז, יא. וראה פרש"י יתרו יח, יא. נשא ה, כד. שלח יד, לז.

56) ואולי י"ל דגם לפרש"י יש שייכות דבתי כהונה ולוי' ומלכות גם ל(הפרט ב)התחלת הכתוב „ויהי כי יראו המילדות את האלקים", ע"פ לשון הכתוב שהביא רש"י ממלכים „את בית ה'", כי היחוד וההבדלה ד(בתי) כהונה ולוי' הוא מה ש„הבדיל ה' את שבט לוי לשאת את ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו וגו'" (עקב י, ח), העבודה ושירות בבית ה'. והרי בית אלקים הוא ענין הפועל יראה מה', וכמ"ש לפנ"ז (ויצא כח, יז). ועד"ז י"ל לגבי ענין המלוכה שמעורר ליר"ש. ולהעיר מהושע ג, ה ובפרש"י שם. וראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך.

---

*) וראה במדבר א, נ ואילך ובפרש"י. ג, ו ואילך. בהעלותך ח, ו ואילך. קרח יח, א ואילך. וראה לשון הרמב"ם רפ"ג ורפ"ד מהל' כלי המקדש.

„בית", דאָס איז ניט נמשך געווארן צו זרעו וזרע זרעו — נאָר ומסרה ליהושע, נאָר דער ענין פון „בתי כהונה ולוי' ומלכות".

יא. דאָ זעט מען אויך ווי אלע עניני התורה זיינען בתכלית הדיוק. אז כאָטש דער ענין הנ"ל, צו וואָס יוכבד ומרים האָבן זוכה געווען איז אָן ענין פון אגדה ודרוש, זעט מען אָבער דעם חילוק שבזה אין די מקורות הנ"ל — ווי דאָס איז אין פירוש רש"י (און גמרא), ווי דאָס איז אין מדרש און ווי דאָס איז אין ספרי — אז דער חילוק איז בהתאם צו די כללים וגדרים פון דעם חלק בתורה וואו דער ענין שטייט.

אין מדרש וואָס איז דרש ואגדה שבתורה, אויף וואָס מען זאָגט „מושכין לבו של אדם כאגדה"[57], מדות שבלב, און ברענגט צו יראת שמים[58] — איז דער עיקר מעלה והדגשה דאָס וואָס „יראו המילדות את האלקים", און דעריבער איז דאָרטן מודגש דער שכר „מהו שכר הויאה תורה כו'".

אין ספרי אָבער, וואָס איז בעיקר הלכות, פאָרבונדן מיט מעשה — איז דער שכר אָן ענין של מעשה, כהונה ומלכות לנגד זייער מעשה. די הדגשה אין מעשה איז אָבער ניט דער ענין פרטי פון דער עשי' פרטית, נאָר דער צד השוה מיט אַנדערע מעשים, מקרב עצמו, פאָלגן דעם אויבערשטן.

און פרש"י, פשוטו של מקרא, וואָס איז פאָרבונדן מיט עשי' ממש (ועד"ז די פירושי הכתובים בגמרא וואָס כו"כ מהם זיינען ע"ד הפשט, ווי געוויסע כמה פעמים[59]) — הערט זיך אָן אז „לא המדרש עיקר אלא המעשה"[60], די מעשה בפועל, וואָס אין דעם איז אין יעדער מעשה נוגע ניט (בלויז) דער צד השווה פון אלע מעשים טובים, נאָר דער תוכן פרטי פון דער עשי' פרטית, און ווי מ'האָט אויפגעטאָן מיט דער מעשה.

דעריבער איז דאָ נוגע דער שכר פון בתי כהונה ולוי' ומלכות, און פאָרבונדן אויך מיט „את בית ה' ואת בית המלך", בתים כפשוטו בגשמיות, ווייל זייער עיקר מעלה און אויפטו איז געווען דאָס וואָס זיי האָבן אויפגעשטעלט אוּן ותחיינה — לעבעדיק געמאַכט בתים בישראל, כנ"ל בארוכה.

יב. פון פירוש רש"י הנ"ל נעמט מען אָרויס אָ הוראה נפלאָה:

לכאורה אין־הכי־נמי אז דער ענין וואָס משה איז געווען דער וואָס ניתנה תורה על ידו איז ניט קיין מדה כנגד מדה שכר פאָר יוכבד [ומרים], דאָס איז דאָך אָבער פאָרט דער גרעסטער שכר וואָס מ'קען האָבן.

איז מען דאָ מדגיש, אז עס איז דאָ נאָך אָ גרעסערער שכר, און נחת פאָר אָ אידישער מאַמע — בתי כהונה ולוי' ומלכות.

ניט אָזוי וואָס זי האָט אָ זון וואָס איז אָ גרויסער למדן, בקי, חריף וכיו"ב, נאָר דאָס אויפשטעלן בתים בישראל, בתי כהונה לוי' ומלכות, אידישע קינדער און קינד'ס קינדער, תלמידים[61] ותלמידי תלמידים, העלפן אידן צו בויען אידישע היימען, דורך פועל'ן אויף יעדער און אלע אידישע קינדער אז אויך זיי זאָלן זיך באָטייליקן אין (דער הנהגה פון) כהונה לוי' ומלכות.

---

(57) שבת פז, א. ועד"ז חגיגה יד, א. יומא עה, א.

(58) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב, וש"נ.

(59) וראה לקו"ש ח"כ ע' 72 בסופו.

(60) אבות פ"א מי"ז.

(61) שקרוים בנים (פרש"י ואתחנן ו, ז) ופשיטא — בני ביתו.

וואס ענינם ברוחניות איז: כאטש אז בכללות איז סיי כהנים סיי לויים ענינם „להבדל לעמוד לפני ה׳ לשרתו ולעובדו וכו׳״[62] „זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש״[63], איז — עיקר ההבדלה ביי כהנים, וואס זיי טוען די עבודת הקרבנות וקטורת בביהמ״ק, און ווי דאס דריקט זיך אויס אויך אין דעם וואס א כהן טאר זיך ניט מטמא זיין[64], טאר ניט ארויסגיין אין חוץ לארץ וכו׳[65], וואס באַ א לוי איז ניטאַ דער איסור.

ובעבודת ה׳ בכאו״א מישראל[66], איז ענין הכהונה, די פרישות והבדלה פון ענייני עולם, דביקות והתחברות צו אלקות[67].

א לוי גייט ארויס אין חוץ לארץ און אפילו אויף א בית הקברות, ד. ה. ענינו (ב„כל מעשיך ודרכיך״) איז וואס ער ארבעט און מאכט איבער אפילו אזא אידן וואס געפינט זיך מחוץ לירושלים ומחוץ לא״י, ער איז חו״ל ביז אין א דרגא פון בית הקברות, היפך החיים ר״ל, און אים מאכט דער לוי לעבעדיק, ביז אז אויך ער — יהי׳ ה׳ חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים[62], פונקט ווי כהנים ולויים.

אבער א לוי איז פארבונדן מיט כהנים „וילוו עליך וישרתוך״[68], מיט עבודת המקדש און מיט א מקום קדוש. ובמילא איז מובן אז אויך זייער ווירקונג איז ניט אזויפיל אין וועלט; דער ארט וואו לויים דערגרייכן האט א געוויסע שייכות צו מקדש וקדושה.

דער תכלית הכוונה איז אבער צו פועל׳ן די מלוכה וממשלה פון דעם אויבערשטן בכל העולם כולו — בתי מלכות.

און דאס איז דער אמת׳ער נחת וואס א אידישע מאמע האט, ווען זי שטעלט אויף בתים, דורות פון אידישע קינדער, וואס פירן זיך בבחי׳ „כהונה לוי׳ ומלכות״,

און דעמאלט גייען ארויס אלע צבאות ה׳ פון גלות זה האחרון — ווי ס׳איז געווען אין מצרים, אז „יצאו כל צבאות ה׳ (וואס זיינען אויפגעשטעלט געווארן פון די מילדות העבריות) מארץ מצרים״[69], ובראשם — משה (בישורון מלך[70]) אהרן (הכהן) ושבטם (שבט לוי) און „יוצאים ביד רמה״[71].

(משיחות ש״פ שמות, ש״פ וארא תש״ך)

---

62) רמב״ם סוף הל׳ שמיטה ויובל.

63) רמב״ם הל׳ כלי המקדש רפ״ג. וראה הנסמן לעיל בשוה״ג להערה 56.

64) ר״פ אמור.

65) רמב״ם הל׳ אבל פ״ג הי״ג. טושו״ע יו״ד סו״ס שסט.

66) ראה גם לקו״ש חי״ח ע׳ 4-193. חי״ט ע׳ 319, וש״נ.

67) כמודגש בכה״ג (השלימות דמדרי׳ כהונה) „ויהי ביתו בירושלים ואינו זז משם״ (רמב״ם הל׳ כלי המקדש פ״ה ה״ז). ויתירה מזו מן המקדש לא יצא (אמור כא, יב. וראה רמב״ם שם. הל׳ ביאת מקדש פ״א ה״י).

68) קרח יח, ב.

69) בא יב, מא.

70) ברכה לג, ה. וכפי׳ רז״ל הובא ברמב״ן שם. וכ״ה בראב״ע שם.

71) בשלח יד, ח. — בריש גלי (ת״א) בגבורה גבוהה ומפורסמת (פרש״י).